

تحریم های یک جانبه امریکا و نقض آشکار حقوق بشر

تاریخ دریافت مقاله: اردیبهشت ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش مقاله: خرداد ۱۳۹۹

علی پور قصاب امیری^۱، محمد مهدی علی نژاد دارسرا^۲

^۱ دکترای حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، دامغان، ایران

^۲ کارشناس ارشد حقوق تجارت بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، دامغان، ایران

نویسنده مسئول:

علی پور قصاب امیری

چکیده

از اواخر قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم با توسعه روابط سیاسی و اقتصادی کشورهای مختلف نیاز جوامع به همدیگر بیش از پیش گردید به گونه ای که امروز هیچ کشوری را نمی توان بی نیاز از سایر کشورها یافت، نظریه جامعه جهانی مطرح و سازمان ملل متحد شکل گرفت، نمایندگان کشورهای عضو با وضع قوانین و مقررات بین المللی باعث تسهیل روابط بین کشورها شدند، اگر کشوری علیه کشور دیگری هر گونه تجاوزی نماید این سازمان و ارکان زیر مجموعه آن اقداماتی را علیه کشور خاطی صورت خواهند داد، یکی از این اقدامات بازدارنده تحریم ها می باشد، این تحریم ها سیاسی، اقتصادی و حتی جنگ می باشد، بجز سازمان ملل هیچ کشوری حق تحریم یا جنگ علیه سایر کشورها و اعمال نفوذ بر آنها را ندارد. با نگاهی به تاریخ در اعصار گوناگون و به بهانه های مختلف دولت امریکا با وضع تحریم های سیاسی و اقتصادی، حتی جنگ (جنگ علیه عراق، جنگ علیه افغانستان و ...) خواستار به زانو در آوردن کشورهای ضعیف بوده. چه سازمانی یا شخص حقیقی و یا حقوقی این اجازه را به دولت امریکا داده که این نوع اقدامات ضد بشری را انجام دهد. من باب مثال تحریم های اقتصادی علیه ایران و آثار آنها از جمله عدم واردات دارو، مواد غذایی، فروش نفت، جلوگیری از سوختگیری پروازهای هوایی (نقض آشکار کنوانسیون های بین المللی مربوطه است) تبادلات پولی و بانکی و ... را ایجاد نمود. باید توجه داشت این تحریم ها به بهانه فشار بر دولت ها، بجز اینکه بر اقتصاد کشور و ایجاد تورم و عدم دسترسی افراد جامعه بر مایحتاج روزمره و دارو جهت بیماران، تاثیر دیگری نداشته و ندارد و این تحریم ها هیچ گونه توجیح عقلانی ندارد بجز صلب حق حیات اتباع کشور ها پس نقض آشکار حقوق بشر می باشد لذا جامعه جهانی بجای همکاری با دولت امریکا به طور اجماع اگر در مقابل این گونه اقدامات و قدرت طلبی بایستد، درجهان صلح و آرامش حکم فرما خواهد بود.

کلمات کلیدی: تحریم های سیاسی و اقتصادی، حقوق بشر، حقوق بین الملل، حق حیات.

مقدمه

با پیدایش و مشخص شدن مرزهای سرزمینی کشورها، دولت‌ها ملزم شدند که به حاکمیت همدیگر احترام گذاشته و حق تجاوز به خاک کشور همسایه و دیگران را نداشته باشند و در این راستا با تشکیل سازمان‌ها و اتحادیه‌ها بخصوص سازمان ملل متحد که هر کشور نماینده‌ای در آن دارد و تصمیمات اساسی و کلی که برای تسهیل در روابط کشورهای عضو و ایجاد صلح بین کل کشورها باشد با وضع کنوانسیون‌های یک جانبه و چند جانبه و همچنین پیشنهاد و توصیه به اعضاء جهت تسهیل و حتی جمع آوری کمک به کشورهای دچار مشکل دستاوردهای بی شماری را میتوان نام برد. ایرادی که در اینجا مطرح است مقرر یا جایگاه این سازمان مهم باید کجا باشد چرا که کشوری که در آن این سازمان قرارداد در آینده آیا از این امر سوء استفاده خواهد کرد؟ (من باب مثال مواردی مشاهده شده از رفتار غیر دیپلماتیک امریکا برای بعضی شرکت کننده گان و اعمال تردد محدود آنها در زمان برگزاری اجلاس سران کشورها در امریکا) و آیا جامعه جهانی برای جلوگیری از این امر غیر دیپلماتیک چاره‌ای اندیشیده است؟ بهتر نیست این سازمان و سازمان‌های مهم در جایی بی طرف قرار گیرند که تحت سلطه هیچ کشور و یا دولتی نباشند تا مثلاً کشور که این سازمان در آن قرارداد به بهانه‌های مختلف سایر کشورهایی که در روابط شخصی با کشور ایالات متحده امریکا مشکل دارند از طرف این کشور تحت فشار و حتی تحریک و جنگ قرار گیرند و این کشور بطور خود سرانه و قلدر گونه خود را کدخدای دنیا بداند و با این کار و تحت فشار قراردادن دولتها باعث ایجاد قحطی، مشکلات اقتصادی، بهداشتی و غیره شود و به طور آشکار فشار بر مردم کشور که نمونه آشکار نقض حقوق بشر می باشد شود؟ تا کی باید جامعه جهانی در مقابل اقدامات زورگویانه و غیر دیپلماتیک سکوت نماید؟ نمونه آن که همه جهانیان میدانند حمایت از کشور عربستان در مقابل تجاوز به یمن، حمایت و تشکیل طالبان و به بهانه از بین بردن طالبان تجاوز به افغانستان و نابود کردن آن کشور و یا جنگ با عراق، تشکیل و حمایت داعش و فاجعه‌ای که این گروه تروریستی در سوریه و عراق بوجود آورد. آیا وقت آن نرسیده جامعه جهانی دست بکار شوند و جلوی این دولت زورگو و متخاصم را بگیرند و اقدامی در جهت صلح جهانی انجام دهند؟

تعاریف و مفاهیم**معنای تحریم**

تحریم (فارسی به انگلیسی) Boycott, Coventry, Prohibition, Sanction, Taboo :

تحریم (لغت نامه دهخدا): تحریم. [ت] [ع] مص) حرام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (آندراج). حرام گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). حرام کردن و ناجایز قرار دادن.

تحریم (فرهنگ عمید): حرام کردن، حرام گردانیدن چیزی یا کاری، منع کردن، (اسم) شصت و ششمین سوره قرآن کریم، مدنی، دارای ۱۲ آیه، متحرم، لم تحرم.

تحریم (مترادف و متضاد زبان فارسی): بایکوت، قدغن، منع، نهی، حرام‌سازی، حرام، (متضاد) تحلیل، رواداشتن، رواداری تحریم (فرهنگ فارسی آزاد): تَحْرِیم، حَرَمٌ، یَحْرُمُ حرام کردن، نهی و منع نمودن، ناروا دانستن (سُورَةُ التَّحْرِیمِ سوره ۶۶ قرآنست که مدنیّه میباشد و دوازده آیه دارد).^۱

تعریف حقوق بشر، در جوامع مختلف چگونه تعریف می شود؟^۲

حقوق بشر (human rights)، نسبتاً جدید است و فقط پس از جنگ جهانی دوم و تأسیس سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵ وارد محاورات روزمره شده است. این عبارت جایگزین اصطلاح «حقوق طبیعی» و «حقوق انسان» گردیده که قدمتی بیشتر دارند.

^۱ - برگرفته از سایت: www.jadvalyab.ir

^۲ - برگرفته از سایت (۱۳۹۷): www.yasa.co/blog/what-does-human-rights-mean

منظور از حقوق بشر چیست؟

مشکلی که در تعریف حقوق بشر وجود دارد ناشی از مفهوم و ماهیت «حقوق» است که مناقشات فراوانی در میان فلاسفه حقوق برانگیخته است. بطور کلی در مورد ماهیت حقوق دو نظریه وجود دارد: نظریه ای که بر اراده یا انتخاب تاکید می‌ورزد و نظریه ای که بر نفع یا مصلحت تکیه می‌کند.

حقوق بشر از دیدگاه حقوقدانان ایرانی

بعد از بیان این دو نظریه کلی در مورد ماهیت حقوق، به چند نمونه از تعاریفی که در آثار حقوقدانان ایرانی به چشم می‌خورد اشاره می‌کنیم.

«حقوق جمع حق است و آن اختیاری است که قانون برای فرد شناخته که بتواند عملی را انجام و یا آن را ترک نماید». «برای تنظیم روابط مردم و حفظ نظم در اجتماع، حقوق موضوعه، برای هر فرد امتیازاتی در برابر دیگران می‌شناسد و توانائی خاصی به او اعطا می‌کند که حق می‌نامند و جمع آن حقوق است و حقوق فردی نیز گفته می‌شود». حق عبارت است از: «قدرتی که از طرف قانون به شخص داده شده» است. همانطور که ملاحظه می‌شود این تعاریف کم و بیش متأثر از نظریه اول می‌باشد.

نظریه های مبتنی بر اهمیت، اخلاق و جهان شمول

برخی از محققان، حقوق بشر را حقوقی می‌دانند که دارای «اهمیت» است، حقوقی که «اخلاقی» است و حقوقی که «جهان شمول» است. مثلاً هنگامی که می‌گوئیم، حقی از چنان اهمیتی برخوردار است که جزء حقوق بشر باشد، منظور ما از اهمیت چیست؟ آیا ارزش ذاتی آن حق است؟ ارزش و اهمیت ابزاری آن؟ ارزش آن در مجموعه و نمائی از حقوق؟ اهمیت آن حق از این جهت که ملاحظات دیگر نمی‌تواند آنها را تحت الشعاع قرار دهد؟ یا اهمیت آن به عنوان تکیه‌گاه ساختاری در نظام حیات سعادت‌مند است؟

اوصاف «اخلاقی» و «جهان شمول» هم کلماتی پیچیده تراند. چه چیزی باعث می‌شود تا حقوق خاصی، جهان شمول، اخلاقی و مهم در آید و چه کسی در این خصوص تصمیم می‌گیرد؟ اما هیچ کدام از این ابهام‌ها باعث نمی‌شود در وجود یک سلسله حقوق که برای هر انسانی لازم و ضروری است تردید کرد.

آنچه مسلم است این که زندگی فرد انسانی در عصر پیچیده امروز، بدون برخورداری از این حقوق میسر نمی‌باشد. واقعیت این است که پاسخ بسیاری از این سؤالات و ابهام‌ها بستگی به مبانی فلسفی توجیه‌کننده وجود حقوق بشر دارد.

خاستگاه های حقوق بشر

قبلاً گفتیم که اصطلاح «حقوق بشر»، نسبتاً جدید است. بنابراین، بطور قطع می‌توان گفت که چنین عبارتی در ادیان سنتی و شناخته شده وجود ندارد. با این وجود، الهیات مبنایی برای نظریه حقوق بشر ارائه می‌دهد که از قانونی برتر از قانون دولت نشات می‌گیرد و سرچشمه آن خداوند متعال است. حقوق بشر اساسی‌ترین و ابتدایی‌ترین حقوقی است که هر فرد به‌طور ذاتی، فطری، به‌صورت انسان بودن از آن بهره‌مند می‌شود.^۲

این تعریف ساده عواقب، بازتاب اجتماعی و سیاسی مهمی را برای مردم و حکومت‌ها به دنبال دارد. ویژگی‌های حقوق بشر: مطابق اعلامیه جهانی حقوق بشر و سایر اسناد بین‌المللی این حقوق ویژگی‌هایی را دارا هستند که می‌توان به مواردی همچون:

جهان شمول اند

غیرقابل سلب اند

تبعیض ناپذیرند

برابرد

و نیز انتقال ناپذیری، تفکیک‌ناپذیری، برابری طلبی و به هم پیوستگی و درهم‌تنیدگی از دیگر مواردی است که می‌توان به آن اشاره کرد. از این رو به تمامی افراد در هر جایی از جهان تعلق دارد و هیچ‌کس را نمی‌توان از این حقوق محروم

^۲ - طالبی، محمد حسین، مقاله منشأ و خاستگاه حقوق بشر (۱۳۸۶) موسسه آموزش و پژوهشی امام خمینی(ره).

کرد، ضمن اینکه همه افراد فارغ از عواملی چون نژاد، ملیت، جنسیت، مذهب، رنگ، زبان و غیره در برخورداری از این حقوق با هم برابرند و هیچگونه تمایز، ارجحیت، محدودیت، و محرومیت در بهره‌مندی از این حقوق ندارند و این حق‌ها قابل نقض نیستند.^۴

این حقوق شامل حقوق طبیعی یا حقوق قانونی که در قوانین ملی و بین‌المللی موجودند، می‌شود.^۵ متخصصین و فعالان حقوق بشر در فعالیت‌های بین‌المللی خود در زمینه حقوق بین‌الملل، نهادهای جهانی و منطقه‌ای، سیاست‌های دولتی و در فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی، اساس و شالوده سیاست‌های عمومی و اختصاصی در این زمینه را بنا نهاده‌اند.^۶ در واقع می‌توان گفت در صورتی که جامعه جهانی در فضای صلح و با یک زبان مشترک اخلاقی، گفتگو و مباحثه کنند، این زبان مشترک اخلاقی، در واقع حقوق بشر نامیده می‌شود. با این وجود هنوز امروزه دکتربین حقوق بشر، نظریه‌هایشان را در این مورد با شک و تردید بیان می‌کنند و مباحثه آن‌ها بیشتر در زمینه محتوا، ماهیت و چگونگی توجیه حقوق بشر است. در واقع، پرسش بحث‌برانگیز همانا خود معنای حق یا حقوقی است که باید به رسمیت شناخته شود و این بحث در گفت‌مان‌های فیلسوفان همچنان ادامه دارد.^۷

مفهوم‌شناسی تحریم

اختصاصی بصیرت: تحریم اقتصادی (Economic Boycott) به‌عنوان یکی از شیوه‌های وادارسازی کشورها به انجام رفتار سیاسی مورد نظر می‌باشد. استفاده از ابزارهای مالی و اقتصادی، همواره یکی از روش‌های مؤثر نظام سلطه‌ی بین‌الملل در گسترش دامنه‌ی نفوذ خود در کشورهای هدف بوده است. در این راستا، دولت‌های استفاده‌کننده از اهرم‌های فشار و به تعبیری شمشیر داموکلس، برای وادار کردن ملت‌ها به تغییر رفتار مورد انتظار خود بهره می‌جویند. ایران نیز در دو سده اخیر و به خصوص در ۴۰ سال گذشته همواره با این رفتار دولت‌مردان غربی به ویژه سردمداران کاخ سفید مواجه بوده است. در دوره‌ی نخست وزیری دکتر «محمد مصدق» و به خصوص در جریان نهضت ملی شدن صنعت نفت، دولت استعمارگر انگلستان از تحریم اقتصادی برای تغییر مواضع دولت ایران استفاده کرد. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، اگرچه موضوع تحریم‌ها علیه ملت ایران شکل و دامنه‌ی گسترده‌تری به خود گرفت، اما با هوشمندی و درایت مسؤولین و مردم کشورمان منشأ تحولاتی عظیم در ایران شد. در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و پس از ماجرای تسخیر سفارت آمریکا در سیزدهم آبان ۱۳۵۸، ایران به طور رسمی با تحریم‌های تجاری و اقتصادی آمریکا و متحدان اروپایی آن مواجه شد. به اجمال با تاریخچه تحریم‌های آمریکا علیه ج.ا.ا آشنا می‌شویم.^۷

تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه جهان

یک بررسی اجمالی از تاریخ تحریم‌های اقتصادی در سطح جهانی نشان دهنده آن است که دولت آمریکا همواره بزرگترین سهم را در کاربرد سیاست تحریم اقتصادی داشته است. در مجموع، دوسوم تحریم‌های اقتصادی جهان توسط دولت آمریکا اعمال گردیده است. در فاصله جنگ جهانی اول تا سال ۱۹۹۰، یعنی در طول نزدیک به ۷۵ سال، در مجموع ۱۱۵ تحریم اقتصادی علیه کشورهای مختلف تصویب و به اجرا گذاشته شد که به طور متوسط برابر است با ۱.۵ تحریم در سال. دولت آمریکا مسئول ۷۷ مورد از کل ۱۱۵ تحریم‌های اقتصادی جهان، یعنی ۶۷٪ کل تحریم‌ها در طی دوره ۱۹۱۸-۱۹۹۰ بوده است. اما از سال ۱۹۹۰، به دنبال فروپاشی اتحاد شوروی و پایان جنگ سرد، سهم آمریکا در کاربرد سیاست تحریم اقتصادی و تعداد تحریم‌های اقتصادی به شدت افزایش یافته است. به گونه‌ای که طی دوره ۱۹۹۰-۱۹۹۹ سهم آمریکا در کل تحریم‌های اقتصادی جهان به ۹۲٪ افزایش یافت. تنها در دوره اول ریاست جمهوری کلینتون دولت آمریکا ۶۱ تحریم اقتصادی را علیه ۳۵ کشور جهان، با جمعیتی بالغ بر ۲.۳ میلیارد نفر، یعنی ۴۲٪ کل جمعیت جهان و ۷۹۰ میلیارد دلار صادرات، یعنی ۱۹٪ صادرات جهان، به اجرا گذاشت. اهداف ظاهری این تحریم‌ها عبارت بودند از؛ جلوگیری از نقض حقوق بشر: ۲۲ مورد، مبارزه با تروریسم بین‌المللی: ۱۴ مورد، منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای: ۹ مورد، حمایت از حقوق کارگران: ۶ مورد، حفظ محیط زیست: ۳ مورد و جلوگیری از گسترش مناقشات و جنگ‌های داخلی: ۷ مورد.

^۴ - بر گرفته از سایت حقوق - بشر: fa.wikipedia.org/wiki/

^۵ - Nickel 2010

^۶ - Beitz 2009

^۷ - پریشان، فتح‌الله، مفهوم‌شناسی تحریم‌نگاهی به تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲)، مندرج در سایت بصیرت.

پروژه تحریم نه تنها رویکرد پیش پا افتاده و بی اثری نیست بلکه با توجه به تمرکز نهادهای مالی و خدمات مربوط به آن در کشورهای غربی، هر جا غرب با این سیاست پیش رفته است توانسته موفقیت‌های خوبی را بدست آورد. شاید بتوان تنها مثال نقض این مسئله را مورد ایران دانست.^۸

سابقه موفق تحریم آمریکا علیه ونزوئلا، ترکیه، روسیه، سوریه، کوبا، لیبی و کره شمالی

یکی از اصلی ترین دلایل بحران کنونی در ونزوئلا تحریم آمریکا علیه این کشور بود. به گزارش رویترز، در سال ۲۰۱۵، اوپاما ونزوئلا را "تهدید علیه امنیت ملی آمریکا" عنوان کرد و تحریم‌های اقتصادی علیه این کشور را کلید زد. از منظر اقتصادی بزرگ‌ترین تحریم اقتصادی آمریکا علیه کاراکاس تحریم دلاری بود و این کشور در زمینه صادرات نفت خود و با اکثر حوزه های دیگر اقتصادی تا چند روز پیش مشکل جدی نداشت. از طرف دیگر برخی شخصیت های دولتی ونزوئلا نیز از سوی آمریکا تحریم شدند. به گزارش واشنگتن پست، روسیه به شدت نسبت به تحریم‌های آمریکا علیه ونزوئلا انتقاد کرده و گفته است از دولت مادورو حمایت خواهد کرد. پروژه تحریم در ترکیه هم از منظر آمریکایی‌ها جواب داد و به گزارش الجزیره، فقط دو وزیر دادگستری و کشور ترکیه در ماه اگوست سال ۲۰۱۸ از سوی آمریکا تحریم شدند. این تحریم‌ها، که طبعاً تحریم‌های اقتصادی گسترده محسوب نمی شوند، باعث شد تا اقتصاد ترکیه به هم ریخته و ارزش لیر در مدت حدود یک سال از ۳.۳۹ لیر در برابر دلار به ۶.۹۴ لیر در برابر دلار سقوط کند و عملاً نصف شود.^۸ تحریم دو وزیر ترک در کنار تهدید به تحریم‌های بیشتر باعث شد تا تنها در یک روز ارزش لیر ترکیه ۷ درصد سقوط کند.

تحریم آمریکا علیه ترکیه تقریباً موفق بود چرا که در کنار ساقط کردن پول این کشور که بیش از ۵۰ درصد ارزش خود را از دست داد، باعث شد تا ترکیه کشیش آمریکایی را که اساساً دستگیری وی بهانه آمریکا برای فشار بر آنکارا بود را پس از چند هفته آزاد کند.

پروژه تحریم غرب علیه روسیه نیز توانست تا حدودی در کوتاه مدت موفق باشد. روسیه و غرب بر سر جدا شدن شبه جزیره کریمه از اوکراین و الحاق آن به روسیه توسط کرملین در سال ۲۰۱۴ اختلاف جدی پیدا کردند. آمریکا و اروپا تحریم‌های نه چندان قوی اقتصادی علیه روسیه اتخاذ کردند و توانستند در کنار پایین آوردن ارزش پول این کشور برای مدتی رشد اقتصادی این کشور را منفی کنند. بطوری که ارزش روبل روسیه از ۳۵ روبل در برابر دلار در سال ۲۰۱۴ به حدود ۷۷ روبل در برابر دلار سقوط کرد، به عبارت دیگر روبل حدود ۶۰ درصد ارزش خود را از دست داد. البته روس ها مرعوب تحریم‌ها نشده و پس از حدود دو سال، رشد اقتصادی این کشور مثبت شد و علی رغم تحریم‌ها هم اکنون با پرداختن به حوزه کشاورزی، روسیه به بزرگترین تولید کننده گندم در جهان تبدیل شده است. اثرگذاری تحریم‌های غرب به اینجا ختم نمی شود، چرا که همین تحریم‌های آمریکا بود که کوبا را در شرایط دهه ۱۹۷۰ میلادی نگه داشته و مردم این کشور هنوز خودروهای اسقاطی سال‌های ۱۹۶۰ را استفاده می کنند. نیازی نیست که به تأثیر تحریم‌های اقتصادی غرب علیه کره شمالی هم بپردازیم و شرایط این کشور و تولید ناخالص داخلی آن و زندگی سخت مردم کره خود گویای همه چیز است.

شرایط وخیم سوریه پیش از بروز جنگ داخلی در این کشور هم نتیجه تحریم‌های آمریکا علیه این کشور عربی بود. وزارت خزانه داری آمریکا از سال ۲۰۰۴ اعمال تحریم‌های اقتصادی را علیه سوریه کلید زده است. تحریم سوریه از سوی آمریکا در سال ۱۳۹۰ و با تحریم بشار اسد و مقامات دولتی سوریه وارد فاز جدیدی شد و پس از آن آمریکا در سال ۱۳۹۴ تا ۹۷ هم به سیاست تحریم سوریه ادامه داد. بعضی کارشناسان معتقدند این تحریم‌ها در بخشی از نارضایتی در میان مردم سوریه بی‌تأثیر نبود و در کنار موارد متعدد دیگر به شعله‌ور شدن ناآرامی‌ها در این کشور کمک کرد. لیبی هم یکی دیگر از کشورهایی بود که علی رغم داشتن ذخایر عظیم نفت و صادرات بخش قابل توجهی از تولیدات نفتی خود، قربانی تحریم‌های آمریکا شد.

^۸ - توضیح کامل در خصوص آمار ها در سایت قابل مشاهده است: Exchangerates

تحریم‌های اقتصادی علیه لیبی از سال ۱۹۹۳ و با قطعنامه ۸۸۳ سازمان ملل و به بهانه حادثه لاکربی آغاز شد و همین تحریم‌ها در کنار تحریم‌های بیشتر توسط کاخ سفید به تضعیف دولت قذافی و در نهایت آماده شدن شرایط برای جنگ داخلی در آن منجر شد که هنوز هم ادامه دارد و غرب هم با خاطری آسوده به تماشای جنگ داخلی پس از سقوط قذافی نشست است.

سیاست اعمال تحریم آمریکا علیه کشورها فقط به کشورهای مذکور ختم نشده و کشورهای نظیر سودان، بلاروس، جمهوری آفریقای مرکزی، کنگو، سودان جنوبی، سومالی، یمن، زیمبابوه، عراق، لبنان و نیکاراگوئه نیز از سوی آمریکا تحریم شده‌اند.

بر خلاف ایران که یک رژیم تحریم چندجانبه و متمرکز علیه آن عامل شد، آمریکا برای هر یک از کشورهای یادشده، تحریم تک بعدی در نظر گرفت و به عنوان مثال در موضوع روسیه بیشتر به تحریم کالایی و برخی مقامات این کشور اکتفا کرد و در قدم بعد فقط مسکو را به اعمال تحریم دلاری تهدید کرد.

تحریم اقتصادی اقدام ریزی شده یک یا چند دولت از طریق محدود کردن مناسبات اقتصادی برای اعمال فشار بر کشور هدف با مقاصد مختلف سیاسی است.

تحریم اقتصادی اغلب به عنوان جایگزین جنگ و اعمال قوه قهریه تلقی می‌شود. مقصود از مناسبات اقتصادی نیز همه انواع روابط اقتصادی اعم از تجاری و مالی است. کشورهای مختلف از تحریم‌های محدود اقتصادی برای مقاصد سیاسی خود علیه کشورهای هدف استفاده می‌کنند، ولی این نوع تحریم عموماً کم اثر بوده است. تحریم‌های همه جانبه از سوی سازمان‌های بین‌المللی نیز به ندرت صورت گرفته است. جامعه ملل که در فاصله بین دو جنگ جهانی اول و دوم زمام هماهنگی امور جهان را بر عهده داشت تنها چهار بار مبادرت به تحریم یا اعمال تحریم کرد که تنها دو بار آن موفق بود. در واقع جامعه ملل نتوانست با بهره‌گیری از تحریم مانع حمله موسولینی به ایتالیایی و تصرف آن کشور در سال‌های ۱۹۳۵ و ۱۹۳۶ شود.

سازمان ملل متحد نیز قبل از تحریم عراق در سال ۱۹۹۰ تنها دو بار دست به تحریم همه جانبه زد؛ یکی بر علیه رودزیا در سال ۱۹۶۶ و دیگری تحریم تسلیحاتی همه جانبه علیه آفریقای جنوبی در سال ۱۹۷۷.

در این تحریم‌ها هدف یا تنبیه است، یا بازدارندگی یا تغییر رفتار، نکته بسیار مهم و جالب اینکه تحریم گاه معطوف به سیاست داخلی، تأمین نظر گروه‌ها و به دست آوردن رای است. صاحب‌نظران نمونه این امر را تحریم چین از سوی آمریکا و اروپا به دلیل ناآرامی‌های میدان تیان آن من می‌دادند. هدف دولت آمریکا از این تحریم تنها نشان دادن خود به عنوان دولتی حامی حقوق بشر بود.

تحریم اقتصادی را عموماً بر دو نوع می‌دانند یا آن را در دو زمینه اعمال می‌کنند:

اول، تحریم تجاری که در آن صادرات و واردات به کشور هدف، محدود یا قطع می‌شود،

دوم، اعمال محدودیت‌ها، تضيیقات یا قطع مناسبات مالی، از سوی دیگر بسته به منشا تحریم آن را به سه نوع تقسیم می‌کنند:

- تحریم‌های یک جانبه

- تحریم از سوی چند کشور

- تحریم توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد

اثر بخشی تحریم

از منظر اصولی تجارت بین‌الملل هرگونه تحریم به منزله دخالت دستوری در تجارت آزاد است و موجب «تحریم تجاری» می‌گردد. تحریم تجاری دارای هزینه است و هزینه آن را اغلب دو طرف متحمل می‌شوند. ممنوع کردن واردات یا خودداری از صادرات به یک کشور موجب می‌شود که واردات و صادرات با هزینه بیشتری صورت گیرد. از همین رو گفته می‌شود که هدف اعمال کنندگان تحریم همانا افزایش هزینه‌های تجاری و انحراف تجاری در کشور هدف است. البته هزینه تحریم بنا بر کشورهای درگیر در آن و نیز بنا بر رشته و بخش مشمول تحریم متفاوت است. در تحریم مالی کشور اعمال کننده تحریم از انجام معاملات مالی، نقل و انتقال پول و سرمایه‌گذاری خودداری می‌کند، کشور تحریم کننده همچنین با استفاده از نفوذ خود در موسسات مالی بین‌المللی هرگونه رابطه مالی یا مساعدت‌های فنی را بر هم زده یا حتی مبادرت به مسدود کردن دارایی‌های کشور هدف می‌کند.

اثر بخشی تحریم‌های یک جانبه معمولاً بسیار اندک است، مگر آنکه کشور تحریم کننده نسبت به کشور هدف از قدرت اقتصادی برتری برخوردار باشد و وابستگی‌های متقابل میان دو کشور زیاد باشد.

شمار کشورهای هدف تحریم کشورهای دیگر از سال ۱۹۱۴ تا سال ۱۹۹۰ بالغ بر ۱۷۶ مورد بوده است. این در حالی است که براساس برآوردها در ۶۶ درصد این موارد کشورهای تحریم کننده به هدف های خود دست نیافته و تنها ۳۴ درصد آنها نسبتاً موفق بوده اند.

آمریکا، بیشترین اعمال تحریم

آمریکا بیش از هر کشور دیگر از حربه تحریم بهره جسته است. دولت کلینتون به تنهایی ۳۵ کشور را مورد تحریم یک جانبه قرار داد. این ۳۵ کشور ۴۲ درصد جمعیت جهان را شامل می شدند و مصرف کننده ۱۹ درصد صادرات جهان بودند.

آمریکا خود از تحریم های اعمال شده زیان های زیادی دیده است. طبق برآورد بنیاد هریتیج، تحریم اقتصادی ۲۶ کشور جهان صادرات آمریکا را ۱۹ میلیارد دلار کاهش داد، ۲۰۰ هزار شغل را در بخش صادرات از بین برد و کارگران بخش صادرات به لحاظ دستمزد یک میلیارد دلار ضرر کردند.

تحریم اقتصادی برای هدف های استراتژیک با تحریم برای سایر منافع اقتصادی یا غیر استراتژیک تفاوت دارد. زیرا تحریم برای هدف های استراتژیک معمولاً جایگزین گزینه جنگ می شود و لذا هزینه اقتصادی آن به مراتب از جنگ کمتر و برای کشور یا کشورهای اعمال کننده کاملاً قابل توجیه است.

گذر به تحریم های اقتصادی برای هدف های استراتژیک معمولاً چهار مرحله ای است:

اول، تشویق کشور هدف به طور خصوصی و از راه مذاکره دو جانبه،

دوم، درخواست علنی از کشور هدف و اعلام عمومی آن،

سوم، مشورت با متحدین برای اقدام های بعدی و اقدام نظام در صورت نیاز،

چهارم، آغاز تحریم از سطح غیراقتصادی.

تحریم های غیراقتصادی

این تحریم ها معمولاً قبل از تحریم های اقتصادی آغاز می شود و هدف آن ترغیب کشور هدف به تغییر سیاست موردنظر است. تحریم غیراقتصادی بسته به نوع کشور و شرایط موضوع متفاوت است، ولی می تواند موارد زیر را در بر گیرد:

- لغو ملاقات های چند جانبه

- خودداری از اعطای ویزا

- کاهش سطح نمایندگی های سیاسی

- جلوگیری از عضویت کشور هدف در سازمان های بین المللی

- مخالفت با میزبانی کشور هدف برای میزبانی اجلاس های بین المللی

- خودداری از کمک های مالی و مساعدت های رسمی (این مورد خصوصاً در مورد کشورهای فقیر اعمال می شود)

- قطع ارتباطات تلفنی، رادیویی، حمل و نقل هوایی و دریایی و زمینی.

خروج آمریکا از برجام و تحریم های جدید بعد از برجام

در ۹ می ۲۰۱۸ (۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷) چند روز پس از مقدمه سازی نتانیاهو نخست وزیر وقت اسرائیل، رئیس جمهور جمهوری خواه آمریکا دونالد ترامپ اعلام کرد که آمریکا از برنامه جامع اقدام مشترک ۱+۵ یا برجام خارج می شود.

رئیس جمهوری آمریکا می گوید جمهوری اسلامی ایران به توافق پایبند نبوده است. در حالیکه مقامات ایران بارها اعلام کرده اند که پایبندی جمهوری اسلامی ایران به اجرای کامل مفاد برنامه جامع اقدام مشترک یا برجام و عدم ساخت سلاح های اتمی امری همیشگی است.

طبق برنامه اعلامی او پس از ۹۰ روز تنفس و فرصت برای تجار و فعالان اقتصادی بخش اول تحریم ها و پس از ۱۸۰ روز بخش دوم و پایانی تحریم ها علیه ایران اعلام می شود و سرمایه گذاران و فعالانی که در دوره برجام وارد عرصه اقتصاد ایران شده اند باید از این کشور خارج شوند.

دوره ۹۰ روزه در ۴ اوت ۲۰۱۸ (۱۳ مرداد ۹۷) به پایان رسید و تحریم های مربوط به فعالیت های هسته ای بازگشتند.

لیست تحریم های جدید بعد از برجام بدین شرح است:

- تحریم های مربوط به خرید یا اکتساب اسکناس های دلار آمریکا توسط حکومت ایران

- تحریم های مربوط به تجارت ایران با طلا یا فلزات گرانبها

- تحریم‌های مربوط به فروش، عرضه، تأمین یا نقل و انتقال گرافیت، فلزات خام و نیمه ساخته مانند آلومینیوم و فولاد و صادرات یا نرم‌افزار برای یکپارچه‌سازی فرآیندهای صنعتی به ایران.
- تحریم‌های مربوط به معاملات خرید یا فروش ریال ایران یا نگهداری حساب‌ها و وجوه عمده‌ای که در خارج از خاک ایران بر پایه ریال ایران نگهداری می‌شوند.
- تحریم‌های مربوط به خرید، پذیره‌نویسی یا تسهیل معاملات دیون حاکمیتی ایران.
- تحریم‌های بخش خودروسازی ایران.
- علاوه بر این، بعد از گذشت این دوره ۹۰ روزه، دولت آمریکا مجوزهای برجای صادر شده برای رفع تحریم‌های اولیه زیر را لغو خواهد کرد:
- مجوز واردات فرش و مواد غذایی از مبدا ایران به آمریکا و برخی مبادلات مالی مرتبط با آن‌ها ذیل مجوزهای مربوط به "قانون تحریم‌ها و مبادلات ایران".
- فعالیت‌های انجام‌شده فوق مجوزهای صادر شده برای صادرات و بازصادرات هواپیماهای تجاری مسافربری و قطعات و خدمات مربوط به ایران؛ اشخاصی که بعد از رفع تحریم‌های آمریکا علیه ایران مطابق برجام وارد فعالیت‌های بالا شده‌اند می‌بایست برای اجتناب از فرار گرفتن در لیست تحریم‌های آمریکا علیه ایران تا ۴ اوت ۲۰۱۸ این فعالیت‌ها را به تدریج کاهش می‌دادند. از جمله مهم‌ترین قراردادهایی که در این فهرست لغو قرار می‌گیرد، فروش هواپیما به ایران است. پس از توافق هسته‌ای، شرکت بوئینگ قراردادی به ارزش ۲۰ میلیارد دلار برای فروش بیش از ۱۰۰ فروند هواپیمای مسافربری با ایران امضا کرده بود.
- بخش حمل و نقل شامل شرکت‌های هواپیمایی از جمله شرکت هواپیمایی ملی ایران «ایران ایر»، کشتیرانی و همچنین سازمان انرژی اتمی و زیرمجموعه‌های آن، بانک‌ها و بخش نفت در لیست جدید تحریم‌های آمریکا قرار دارند.
- واشنگتن ضمن انتشار بیانیه رسمی در مورد جزئیات تحریم ایران اعلام کرد که ۷۰۰ شخصیت حقیقی و حقوقی ایران از جمله ۲۰۰ نفر در بخش کشتیرانی و حمل و نقل و انرژی در لیست جدید تحریم‌ها قرار گرفته‌اند.
- این تحریم‌ها ۵۰ بانک ایرانی و شرکت‌های تابعه آنها و در مجموع ۷۰ موسسه مالی، هواپیمایی ایران ایر و ۶۵ فروند هواپیمای این شرکت و همچنین سازمان انرژی اتمی و ۲۳ شرکت وابسته به آن را شامل می‌شود.
- شبکه بانکی سوئیفت، ستون فقرات تبادلات مالی جهان، روز دوشنبه ۱۴ آبان ۱۳۹۷ اعلام کرد که خدمات بانکی خود را به چندین بانک ایران، بعد از اینکه آمریکا تحریم‌های اتمی علیه تهران را تجدید کرد به حالت تعلیق درآورده است.
- تحریم در زمینه‌های انرژی، بانکی، حمل و نقل و صنایع کشتی‌سازی می‌باشد. از زمان روی کار آمدن دولت ترامپ، آمریکا دست به ۱۹ دور تحریم زده است که ۱۶۸ نهاد ایران را مورد هدف قرار داده‌اند. رژیم ایران میلیاردها دلار را از طریق بخش بانکی خود صرف سپاه پاسداران نموده‌است. تحریم‌های امروز ۵۰ بانک ایران، به‌علاوه فروع خارجی و داخلی وابسته به آنها را که همگام با حمایت رژیم ایران از تروریسم بین‌المللی و گسترش سلاح‌های کشتار جمعی یا برآوردن زمینه‌های نقض حقوق بشر عمل می‌کنند، در بر می‌گیرند.
- پس از پایان ۹۰ روز از اعمال این تحریم‌ها (۱۸۰ روز از خروج از برجام) در تاریخ شروع تحریم‌ها علیه ایران، ۵ نوامبر ۲۰۱۸ (۱۴ آبان ۹۷) اعلام شده بود. لیست تحریم‌های جدید آمریکا علیه ایران به شرح زیر است:
- تحریم معامله با بخش‌های کشتی‌رانی و کشتی‌سازی ایران و عاملان بنادر شامل شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، خطوط کشتیرانی جنوب و وابستگان به آنها.
- تحریم مربوط به معامله با شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی نفت کش ایران، شرکت بازرگانی نفت ایران (نیکو) و از جمله خریداری نفت، محصولات نفتی یا محصولات پتروشیمی از ایران.
- تحریم‌های مربوط به مبادلات موسسات مالی خارجی با بانک مرکزی ایران و موسسات مالی ایرانی که به موجب بند ۱۲۴۵ قانون اختیارات دفاع ملی برای سال مالی ۲۰۱۲ در فهرست تحریم قرار گرفته‌اند.
- تحریم‌های مرتبط با ارائه خدمات پیام‌رسانی مخصوص مالی به بانک مرکزی ایران و دیگری موسسات مالی ایران که در بند ۱۰۴ قانون CISADA درباره آنها توضیحات لازم آمده است.
- تحریم‌های مربوط به ارائه خدمات پذیره‌نویسی، بیمه یا بیمه اتکایی
- تحریم‌های مربوط به بخش انرژی ایران
- تحریم صادرات نفت ایران
- تحریم خرید نفت این کشور نیز به عنوان یکی از گزینه‌های تحریم از ماه نوامبر سال جاری میلادی بود.

تحریم ارزی

این تحریم ابتدا در سپتامبر ۲۰۱۲ میلادی (شهریورماه ۹۱) تصویب شد و هدف از آن قطع دسترسی ایران به منابع حاصل از صادرات نفت بود و در فوریه ۲۰۱۳، بهمن ۹۱ به اجرا درآمد. این تحریم بانک مرکزی ایران را حتی در صورت فروش نفت در چارچوب تحریم‌ها، از دسترسی به ارزهای خارجی محروم می‌کرد و عملاً بانک مرکزی مجبور می‌شد در برابر فروش نفت، از خریدار نفت، به جای پول، کالا دریافت کند؛ چون تبدیل کردن مثلاً روپیه هند یا یوان چین به دلار یا ارزهای دیگر هم ممکن نبود. این تحریم پس از امضای برجام برداشته شد اما حالا بازگشته است.

واکنش ایران در مقابل تحریم‌ها

در مقابل، ایران سعی کرده با طرح دعاوی علیه برخی از این تحریم‌ها، سعی بر رفع آن‌ها نماید. شکایت از دولت‌های اروپایی به دادگاه‌های اتحادیه اروپا از جمله این اقدامات بوده که موفقیت‌هایی را نیز برای ایران به همراه داشته است. رفع تحریم از بانک ملت و بانک صادرات ایران دو مورد از این موفقیت‌ها می‌باشد. همین موضوع نگرانی دولت‌های اروپایی را موجب شده و آن‌ها اعلام کردند در صورت موفقیت‌های این چینی در آینده، زنجیره تحریم‌های علیه ایران گسسته می‌شود و همین موجب بی‌اثر شدن آن‌ها می‌گردد.

تعدادی از نقض حقوق بشر با وضع تحریم‌ها

حق دسترسی به دارو، درمان و تجهیزات پزشکی در حالی که مواد متعدد در متون حقوقی بین‌المللی، تلاش برای ایجاد تأثیرات منفی بر فرآیندهای درمانی و دسترسی دارویی و پزشکی حاصل از جنگ یا تحریم را به شدت محکوم می‌کند، با این حال، دلایل قاطعی وجود دارد که تحریم‌ها بر حق دسترسی شهروندان به دارو، درمان و تجهیزات پزشکی تأثیرات آشکار منفی داشته است. آمارهای موجود راجع به افزایش مرگ و میر جنین و کودکان در کشورهای نظیر عراق، سوریه و کره شمالی در دوره‌های تحریم بخشی از این استدلال است. اگر چه، گفته می‌شود که تضمین کافی برای تأثیرگذاری منفی حاصل از تحریم بر گروه‌های اجتماعی آسیب‌پذیر پیش‌بینی شده است، اما به دلایل متعدد، نتایج آماری وخامت‌بار از تحریم‌ها حاصل می‌شود. اولین دلیل این است که بسیاری از مواد مورد استفاده در پزشکی، استفاده‌چندگانه دارد و بنابراین، نظارت جدی بر عدم امکان واردات یا خرید آن مواد، منجر به آسیب‌های درمانی در جوامع می‌شود. به عنوان مثال، هم در پزشکی و هم در صنایع نظامی 7S2P با فرمول ۱ فسفوروس پلی سولفاید کاربرد دارد و به همین دلیل از جمله مواردی است که تجارت آن شدیداً تحت نظارت است.

نمونه بارز نقض حقوق بشر

در اقدامات خصمانه دولت آمریکا نقض حاکمیت کشورها بمباران اتمی دو شهر ژاپن که باعث شده بعد از گذشت چندین سال هنوز کودکان متولد در آن محیط جغرافیایی با معلولیت‌های شدید جسمی همراه باشند. حمله به کشورهای عراق و نابودی بخش عظیم آن کشور با ادعای دارا بودن سلاح‌های کشتار جمعی و غارت منابع ملی و نفت عراق.

حمله به افغانستان به بهانه مبارزه با گروه طالبان که خود با توجه به اسناد منتشر شده توسط خودشان حامیان سرسخت این گروه‌ها بودند ولی با غارت ثروت و منابع ملی و ایجاد ناامنی در آن کشور.

و ترور شخصیت‌های کلیدی منطقه برای مثال نمونه بارز آن شهادت سردار قاسم سلیمانی فرمانده سپاه قدس الگویی مقاومت و شخصی که همه دنیا بر این باور بود که شهید قاسم سلیمانی مهمترین مبارز در برابر تروریست‌های داعشی که خود این گروه دست پرورده و ایجاد شده آمریکا به گفته هیلاری کلینتون بوده و این سردار رشید اسلام این گروه تروریستی را نابود کرده بود از این رو دولت ایالات متحده آمریکا با یک عملیات تروریستی شخصی را که به گفته همه دنیا بر قرارکننده امنیت در منطقه بود را به شهادت رساند. آیا مدرک از این روشن تر هم موجود است بر جنایت کار بودن و تروریست بودن و تروریست پروری دولت آمریکا.

حمایت آشکار و فروش سلاح به کشور عربستان برای جنگ و حمله نظامی به یمن و به ویرانی کشیدن این کشور که باعث کشته و زخمی شدن هزاران نفر از مردم یمن شد از کودکان و غیر نظامیان بی‌گناه.

گروه های مقاومت که در برابر تجاوز سایرین دفاع می نمایند به عنوان تروریست معرفی می نماید و کشور تروریستی عربستان را که بر مردم مظلوم یمن تجاوز کرده و هزاران تن از مردم این کشور را کشته یا زخمی نموده است را حمایت نموده و بجای تروریست اعلام نمودن کشور متجاوز عربستان نیروهای مقاومت که در برابر عربستان به دفاع از حقوق خود می پردازند را تروریست اعلام نموده.

ایا این صداقت است و ایا درست است کشورهای به اصطلاح متمدن دنیا سکوت کرده و هیچ حرفی از کشته شدن انسانهای بیگناه و کودکان و زنان بیگناه نیمزنند؟ به این علت نیست که دولت امریکا چون حق سکوت خود را از عربستان در یافت میکند و با قدرت رسانه ای این موضوع رو مخفی می نماید؟
حق حیات و داشتن امنیت و آرامش ابتدایی ترین حقوق هر انسان است که دولت امریکا با قلدری و زورگویانه برای غارت ملت های دیگر آنها را زیر پا گذاشته و با ایجاد گروه های تروریستی همچون القاعده، طالبان، دانش و بسیاری از گروه های دیگر و به بهانه از بین بردن آنها حمله نظامی و تجاوز به آن کشور ها باعث ایجاد نا امنی و جنگ، کشته و از بین رفتن مردمان بیگناه میشود.

به نظر شما چه نامی میتوان بر آن نهاد؟ بجر تروریست؟ نسکش و جنایت کار؟
سوال بسیار مهم اینجاست سکوت جوامع به اصطلاح پیشرفته در مورد این جنایات و کشتار و تجاوز دولت امریکا به سایر کشور ها به چه علت است؟

سازمان های جهانی کجایند؟؟

امریکا با در دست داشتن شبکه های بزرگ رسانه ای و تبلیغاتی توانسته عامه مردم دنیا را در خواب خبری فرو ببرد ولی دولت مردان و سیاسیونی که دم از صلح و آرامش در جهان میزنند چگونه چشم بر این همه جنایات این دولت متجاوز هم می نهند.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه انسان جدای از موقعیت جغرافیایی، جنسیت ملیت، دین و مذهب حق حیات و زندگی دارد و باید همه در کنار هم با آرامش زندگی کنیم و هیچ دولت و فردی حق ندارد بر حقوق دیگران تجاوز کن و باید بر حاکمیت دیگر کشور ها احترام نهاد ولی متأسفانه به علت سود جویی و غارت منابع زیر زمینی کشورهای ضعیف با استفاده از قدرت رسانه ای تجاوز به آنها و به تاراج بردن ثروت ملی آن کشورها با ایجاد جنگ و نا امنی و نابودی امنیت و اسایش و حق حیات ملت ها که نمونه بارز آن دولت ایالات متحده امریکا است که با تجاوز و ایجاد جنگ با واسطه و بی واسطه (عراق، افغانستان، یمن و ...) و اگر ملتی در برابر او مقاومت نماید با وضع تحریم های سیاسی و اقتصادی و ... در صدد بر هم زدن امنیت و تمامیت ارضی کشور ها شود. حالا زمان ان رسیده سازمان ملل متحد و کشورهای به اصطلاح روشنفکر و اعضای ان فکری بحال این دولت متجاوز و تروریست پرور نموده و جلوی این قدرت زورگو را بگیرند و با تدابیری در خور اون صلح و آرامش را در جهان برقرار نمایند.

منابع و مراجع

- 1- vista.ir/m/a/ma2xy /تعریف-تحریم-اقتصادی،-هدف-ها-و-شیوه-ها
- 2- ghabzino.com/blog/fintech /تحریم-ایران/
- 3- www.yasa.co/blog/what-does-human-rights-mean
- ۴- احمدبن محمد الفیومی، المصباح المنیر قم، دارالهجره، ۱۴۰۵، ص ۶۰۶.
- ۵- آزادی، پرویز (۱۳۸۴)، مؤلفه های معنایی حق در قرآن کریم، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، تهران: دانشگاه امام صادق(ع).
- ۶- اشرافی، مرتضی (۱۳۹۳) تحریم ایران، پژوهشکده باقرالعلوم.
- ۷- امیردیوانی، پگاه (۱۳۹۳) زنان قربانیان تحریم هستند، ماهنامه پیام زن، شماره ۲۶۷.

- ۸- بهشتی، محمدحسین (۱۳۷۸)، حق و باطل از دیدگاه قرآن، تهران: بنیاد نشر آثار و اندیشه‌های دکتر بهشتی.
- ۹- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۰)، نظام جهانی حقوق بشر، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۰- حیدری، فریبا (۱۳۹۶) تأثیر تحریم‌ها بر حقوق زنان، فصلنامه مطالعاتی صیانت از حقوق زنان، شماره ۸.
- ۱۱- زمانی علیشه، سجاد، (۱۳۹۷)، برگرفته از خبرگزاری فارس: www.farsnews.com
- ۱۲- زمانی، سیدقاسم؛ زنگنه شهرکی، جعفر (۱۳۹۲) تحریم‌های بین‌المللی ناقض حقوق بشر: از چالش مشروعیت حقوقی تا مسئولیت بین‌المللی، فصلنامه راهبرد، سال بیست و دوم، شماره ۶۷.
- ۱۳- زمانی، سیدقاسم؛ غریب آبادی، کاظم (۱۳۹۶) تحریم‌ها به مثابه نقض تعهدات بی‌نامللی دولت‌ها در زمینه حمایت از حقوق بشر، فصلنامه حقوق پزشکی، سال یازدهم، شماره چهارم.
- ۱۴- عاملی، سعیدرضا؛ محسنی آهویی، ابراهیم، (۲۰۱۸) فقدان مشروعیت تحریم و نقض حقوق بشر، موسسه اسلامی حقوق بشر.
- ۱۵- گودرزی، ساناز، بررسی تأثیر تحریم‌های غرب بر حقوق بشر و حقوق زنان، فصلنامه مطالعاتی صیانت از حقوق زنان، (۱۳۹۷)، ص ۱۲۶ الی ۱۵۲.
- ۱۶- لغت نامه دهخدا.
- ۱۷- منشور حقوق بشر سازمان ملل متحد.